

РЕЗУЛЬТАТИ МАДРИДСЬКОГО САМІТУ НАТО 29 – 30 ЧЕРВНЯ 2022 Р.

О. Давимука, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Розглянуто результати саміту НАТО, який відбувся 29 – 30 червня 2022 р. в Мадриді (Іспанія). Проаналізовано основні положення нової Стратегічної концепції Альянсу на наступне десятиліття, а також основні пункти ухвалені в рамках саміту декларації держав – членів НАТО. Схарактеризовано значення результатів зустрічі союзників в Мадриді для України.

Висновки:

- Ключові рішення Мадридського саміту (як от: ухвалення нової Стратегічної концепції НАТО, посилення східного флангу, погодження заявок на членство в Альянсі Швеції та Фінляндії, нарощування співпраці з партнерами, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні) відбивають націленість союзників адаптуватися до нових умов безпеки, сформованих, зокрема, широкомасштабними військовими діями РФ проти України та системними викликами з боку КНР (про них на рівні стратегічного документа Альянсу заявлено вперше).
- Альянс декларує повернення до своїх першочергових завдань як військово-політичного блоку – стримування та оборони; запобігання та управління кризами; безпеки через співпрацю (кооперативної безпеки). На відміну від попередньої концепції 2010 р. (де увагу приділено моніторингу, оцінкам і запобіганню загрозам превентивними невійськовими засобами), сьогоднішні завдання націлено на чітке реагування Альянсу на стратегічні загрози й виклики. Безпрецедентний з моменту закінчення Холодної війни рівень уваги до оборонного складника та військових інструментів пов'язаний з фіксуванням у концепції загрози суверенітету й територіальної цілісності союзників.
- Для України позитивним сигналом є визнання нашої держави життєво важливою для стабільності євроатлантичного простору. НАТО так само є прихильником політики відкритих дверей і демонструє готовність підтримувати своїх безпекових партнерів. Одним з елементів такої підтримки стало ухвалення під час саміту рішення надати комплексний

пакет допомоги Україні та запевнення в довгостроковій її підтримці, у тому числі в повоєнному відновленні.

29 – 30 червня 2022 р. в Мадриді (Іспанія) відбувся саміт Організації Північноатлантичного договору. На порядку денному зустрічі було обговорення сучасних безпекових викликів і загроз для НАТО, визначення стратегічного напрямку союзників на майбутнє десятиліття із «забезпеченням наступної адаптації Альянсу до змін у світі і його здатності гарантувати захист мільярда своїх громадян»¹. У заході взяли участь глави держав та урядів 30 союзників-членів НАТО та держав-партнерів – Фінляндії, Швеції, України, Грузії. Також під час зустрічі вперше були присутні представники держав Індо-Тихоокеанського регіону – Австралії, Японії, Нової Зеландії та Південної Кореї.

Основні рішення Мадридського саміту

У перший день саміту (29 червня 2022 р.) ухвалено низку ключових рішень щодо наступної діяльності Альянсу в довгостроковій перспективі.

Було **затверджено довгоочікувану Стратегічну концепцію НАТО**, яка визначає нові пріоритети, завдання й підходи в діяльності Альянсу на наступні десять років з урахуванням сучасного середовища безпеки.

У зв'язку з новим стратегічним баченням Альянсу **ухвалено рішення про «докорінну зміну» з часів закінчення Холодної війни підходів НАТО до оборони та стримування** задля реагування на нові безпекові реалії. Ці підходи стосуються зміцнення передових оборонних кордонів Альянсу (зокрема східного флангу), де буде посилено бойові групи союзників, трансформовано Сили реагування НАТО, а загальну чисельність сил підвищеної готовності збільшать до понад 300 тис. осіб (сьогодні – 40 тис. осіб).

Це рішення є відповіддю на запит держав східного флангу НАТО (Бухарестської дев'ятки), озвученого під час Бухарестського саміту платформи в середині червня 2022 р. напередодні зустрічі в Мадриді. Також Альянс буде **поліпшувати свої оперативні спроможності** через: пришвидшене розгортання техніки й оптимізацію логістики; збільшення засобів передового базування (зокрема ППО²); посилення командування та управління; вдосконалених планів оборони тощо.

Союзники підтвердили зобов'язання виділяти не менше 2 % ВВП на оборону (сьогодні цього показника досягли 9 держав-членів), наголосили на потребі **збільшувати спільне фінансування оборонної діяльності НАТО**. З цією метою започатковано Інноваційний фонд Альянсу, який інвестує 1 млрд євро в стартапи з розроблення новітніх технологій у сфері оборони.

На Мадридському саміті **ухвалено історичне рішення про розширення**

¹ Див.: URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_196144.htm

² У цьому контексті міністри оборони Естонії та Латвії безпосередньо на саміті підписали протокол про наміри спільних закупівель систем протиповітряної оборони.

НАТО – Швеція та Фінляндія були офіційно запрошені стати державами – членами Альянсу, а під час засідання Північноатлантичної ради погоджено підписання відповідних протоколів про приєднання. Як відомо, схвалення заявок цих держав на вступ було під питанням через позицію Туреччини. Вона відмовлялася погоджувати відповідні заявки, подані в травні 2022 р., через обмеження Швецією й Фінляндією експорту зброї в Туреччину та підтримку ними організацій, які Анкара вважає за терористичні. Переговорний процес з низкою зустрічей між сторонами, ініційований Генеральним секретарем НАТО, завершився підписанням 28 червня 2022 р. тристороннього Меморандуму щодо «розв’язання законних питань безпеки Туреччини й прокладання шляху для вступу Фінляндії та Швеції до НАТО»³. У меморандумі зазначено, що Фінляндія та Швеція визнають терористичними Робітничу партію Курдистану (РПК) та її філії, Загони народної самооборони (YPG), Демократичний союз (PYD) та FETÖ, а також зобов’язуються співпрацювати з Туреччиною для запобігання їхній діяльності. Окрім того, сторони підтверджують відсутність національного ембарго на постачання зброї (для цього Швеція змінює національне законодавство щодо експорту зброї до держав – членів НАТО). Туреччина ж, своєю чергою, погодилася підтримати на саміті НАТО заявки Фінляндії та Швеції на членство в Альянсі.

Важливим кроком союзників стало визнання війни РФ проти України *причиною «найбільшої з часів Другої світової війни безпекової кризи в Європі»*. Під час саміту до держав – членів Альянсу звернувся Президент України Володимир Зеленський, який зазначив, що заради безпеки й стабільності в Європі на дії РФ треба відповідати належно. І в цьому контексті Україні важливо надати збройну, фінансову й політичну підтримку; продовжити санкційний тиск на РФ. В. Зеленський також наголосив на *потребі «нового розуміння» східного флангу Альянсу та місця України в спільному безпековому просторі*⁴.

Своєю чергою, держави – члени НАТО домовилися про довгострокову підтримку нашої держави, погодивши *всеосяжний пакет допомоги для України*, що передбачатиме: захищений зв’язок (безпечну комунікацію); постачання палива, медичного обладнання та бронежилетів, протимінного обладнання, а також засобів захисту від хімічної та біологічної зброї; великої кількості портативних систем для боротьби з дронами. Україні буде надано допомогу в довгостроковій перспективі перейти від радянських зразків на сучасне озброєння НАТО, а також поліпшити оперативну сумісність та інститути оборони й безпеки. Наголошено, що *сильна й незалежна Україна є життєво важливою для стабільності євроатлантичного регіону*⁵.

³ Див.: URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197342.htm?selectedLocale=en

⁴ Див.: URL: <https://www.president.gov.ua/news/vi-mayete-znajti-dlya-ukrayini-misce-u-spilnomu-bezpekovomu-76121>

⁵ Див.: URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197292.htm?selectedLocale=en

Інші вагомі рішення, ухвалені під час саміту, стосуються: продовження боротьби з тероризмом як однією з головних загроз для НАТО, а також зі зміною клімату (як-от шляхом скорочення викидів парникових газів до 2050 р.); погодження пакета з нарощування оборонного потенціалу для Мавританії тощо. Було вирішено провести наступний саміт Альянсу у Вільнюсі (Литва).

Аналіз нової Стратегічної концепції НАТО

Нова Стратегічна концепція враховує суттєві зміни, які відбулися у світі з моменту ухвалення попередньої «докризової» концепції⁶ 2010 р. на Лісабонському саміті. Тоді основну увагу Альянс націлив на трансформацію глобальної архітектури безпеки для протидії глобальним загрозам нового тисячоліття – міжнародному тероризму, поширенню біологічної зброї та зброї масового знищення, кіберзагрозам, енергетичним і екологічним проблемам тощо.

Новий стратегічний документ затверджено, як задекларували самі союзники, у критичний час для їхньої безпеки. В основі Стратегічної концепції-2022 лежить *«360-градусний підхід»*⁷, який визначає три основні завдання Альянсу: стримування та оборона; запобігання та управління кризами; безпека через співпрацю. Наголошено на необхідності посилити перше завдання з відсиланням до статті 5 Вашингтонського договору. Ключовою відмінністю від попередньої концепції є *наголос на оборонному характері НАТО*.

Документ демонструє *докорінні зміни в оцінці союзниками стратегічного середовища безпеки*. Увагу зосереджено на порушенні Росією норм і принципів, що сприяли стабільності європейської безпеки; наголошено, що НАТО *«не виключає можливість порушення суверенітету і територіальної цілісності союзників»* (2010 р. загрозу умовного нападу на держави-члени Альянсу оцінювали як низьку).

На відміну від попередньої концепції, де джерела загроз були здебільшого знеособлені та мали транскордонний характер, цьогорічна концепція *чітко ідентифікує загрози й виклики* з боку конкретних авторитарних акторів. Російську Федерацію визначено як *найбільшу і пряму загрозу безпеці союзників*, а також миру й стабільності в євроатлантичному регіоні. Її мілітаризація, зокрема в регіонах Балтійського, Чорного та Середземного морів, «разом з військовою інтеграцією з Білоруссю» становлять виклик безпеці та інтересам Альянсу. Такі тези кардинально відрізняються від сприйняття союзниками Росії десятирічної давнини, де Москву характеризували як «конструктивного партнера». Наразі ж НАТО має намір відповідати на російську загрозу та ворожі дії РФ об'єднано й відповідально, підтримуючи партнерів у протидії їй «зловмисному втручанням та агресії». Тим

⁶ Див.: URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm

⁷ Підхід базовано на праці Сабіни Льюсінг «360 градусів: мобілізація за всіма фронтами», яка говорить про те, що в новому ворожому світі, де існує безліч загроз та викликів, НАТО має повернутися до джерел ідеї колективної безпеки та захищати передусім своїх членів. При цьому загрози можуть прийти як зі сходу (від Росії чи Китаю), так і з півдня (радикальний ісламизм та міграція) чи півночі (Арктика).

часом держави – члени Альянсу залишають відкритими «канали зв'язку» з РФ для запобігання ескалації.

Уперше в Стратегічній концепції НАТО відбито *підхід Альянсу до взаємодії з КНР* (такого зовсім не було в документі 2010 р.). Союзники визначають амбіції й політику примусу (coercive policies) Китаю як *виклик своїм інтересам, безпеці й цінностям*, зокрема в контексті застосування КНР широкого спектра гібридних інструментів впливу. Як виклик визначили й поглиблення стратегічного партнерства КНР і РФ та їхні «взаємопідсилювальні спроби підірвати міжнародний порядок». Альянс так само відкритий для конструктивної та прозорої взаємодії з Китаєм, водночас має *намір спільно протистояти системним викликам з боку КНР*, особливо її зусиллям «щодо розколу Альянсу». Відповідна позиція демонструє сприйняття політики Китаю як *довгострокового та системного виклику для НАТО*, що унеможлиблює взаємодію як стратегічного партнерства або співробітництва.

Іншими серйозними загрозами для союзників є: тероризм; конфлікти й посилення нестабільності в державах Африки (зокрема Сахелю) і Близького Сходу; послаблення контролю над озброєннями та нерозповсюдженням зброї масового знищення, зокрема ядерної (тут знову згадано РФ); а також зміна клімату.

Стратегічна концепція-2022 характеризує *оновлений зміст трьох основних завдань Альянсу*, що суттєво відрізняється від менш змістовних і абстрактних завдань союзників, узгоджених 2010 р. Тоді увагу було приділено моніторингу, оцінкам і запобіганням загрозам (з пріоритетністю політичних інструментів над військовими), сьогоднішні ж завдання конкретизують чітке реагування Альянсу як оборонного блоку на стратегічні загрози та виклики.

- **Стимування та оборона.** Наголошено на готовності НАТО «захищати кожен дюйм» свої території, зберігати суверенітет і територіальну цілісність усіх держав-членів на основі вже згаданого «360-градусного підходу». НАТО має на меті посилити свої спроможності щодо стимування та оборони, забезпечивши більшу й постійну присутність на суходолі, на морі та в повітрі, зокрема шляхом посилення комплексної протиповітряної та протиракетної оборони (тобто декларовано повернення до військових засобів стимування та оборони). Також наголошено на посиленні колективної готовності, оперативності, взаємосумісності сил союзників і загалом оборонних спроможностей Альянсу для ведення високоінтенсивних, багатодомених бойових дій *проти супротивника, що має ядерну зброю*. Для цього буде: зміцнено безпеку союзників на морі; прискорено цифрову трансформацію; посилено кібербезпеку й космічну галузь; посилено національну стійкість – з удосконаленням критичної інфраструктури, ланцюгів постачань тощо (на це звертали увагу ще й держави – члени Б-9). Відзначено потенційну загрозу гібридних операцій проти союзників, *які можуть досягти рівня збройного нападу* – за цих умов буде застосовано статтю 5 договору про колективну оборону. Окремо згадано питання ядерного стимування – як

і в концепції 2010 р., наголошено на можливості застосування Альянсом ядерної зброї лише в максимально крайньому разі. Однак у новому документі НАТО наголошує, що будь-яке застосування ядерної зброї проти союзників **«докорінно змінило б природу конфлікту»** і для супротивника наслідки відповіді Альянсу значно перевищили б потенційні вигоди.

- **Запобігання та управління кризами.** Сприяння стабільності та конфліктне врегулювання Альянс буде досягати через забезпечення умов для розгортання та підтримки військових і цивільних кризових операцій, стабілізації та антитерористичних операцій. НАТО забезпечуватиме повсякчасну політичну взаємодію та військову сумісність із партнерами, які виявляють зацікавленість у внеску в місії Альянсу. Союзники планують також збільшувати допомогу у сфері безпеки та розбудови стійкості для вразливих партнерів як на європейському континенті, так і за його межами.
- **Безпека через співпрацю (кооперативна безпека).** НАТО *підтверджує політику відкритих дверей* «для всіх європейських демократій, які поділяють цінності Альянсу, здатні взяти на себе зобов'язання членства і чие членство сприятиме спільній безпеці». Союзники націлені продовжити розвиток партнерства з Боснією і Герцеговиною, Грузією та Україною для просування спільних безпекових інтересів. НАТО *підтверджує рішення, ухвалені на Бухарестському саміті 2008 р.*, і всі наступні рішення щодо Грузії та України. Також наголошено на *стратегічному значенні для Альянсу Західних Балкан і Чорномор'я* – НАТО й далі підтримуватиме євроатлантичні прагнення держав цих регіонів, а також зміцнюватиме їхню здатність протистояти безпековим загрозам і викликам.

Прикінцеві положення концепції відображують наміри союзників: і далі зміцнювати свою політичну єдність і солідарність; поділяти відповідальність щодо спільної безпеки й оборони, зокрема шляхом співмірного оборонного фінансування; захищати безпеку й цінності НАТО як незамінного альянсу євроатлантичної безпеки.

Декларація Мадридського саміту НАТО

На засіданні Північноатлантичної ради в Мадриді 29 червня 2022 р. держави-члени Альянсу погодили декларацію саміту НАТО з такими ключовими положеннями, які підсумували ключові рішення та позиції союзників на цьогорічній зустрічі:

- Здійснення радикальних змін для безпеки Альянсу, пов'язаних з поверненням війни на європейський континент. Нинішня зустріч знаменує *новий етап зміцнення Альянсу* та його пристосування до нових реалій безпеки.
- Рішуче засудження *агресивної війни Росії проти України*, яка є порушенням міжнародного права; наголошення на цілковитій

- відповідальності РФ за гуманітарну катастрофу та глобальну продовольчу кризу; заклик до Росії **негайно зупинити війну** та вивести війська з України, до Білорусі – **припинити співучасть у війні**.
- Підтвердження незмінної підтримки незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України та її **невід’ємного права на самооборону й вибір механізмів забезпечення своєї безпеки**.
  - Націленість на продовження й посилення **політичної та практичної підтримки України**, зокрема коштом нового пакету допомоги; наміри сприяти **повоєнному відновленню та реформам в Україні** в довгостроковій перспективі.
  - Ініціювання рішень з метою **посилити потенціал стримування та передової оборони союзників**, що полягає, серед іншого, в розгортанні на східному фланзі додаткових боездатних сил НАТО з **можливістю їх збільшення** від наявних бойових груп до бригад; у підвищенні потенціалу командування та управління; у зміцненні та модернізації структури збройних сил Альянсу тощо.
  - Приділення особливої уваги питанням **підвищення національної стійкості держав-членів**, зміцнення їхньої енергетичної безпеки, посилення кібербезпеки й технологічної переваги Альянсу, боротьби зі змінами клімату.
  - Готовність продовжувати **стратегічне партнерство з ЄС**, підтвердженням важливості якого є **спільне реагування на війну РФ проти України**; а також готовність посилювати адресну політичну та практичну підтримку Боснії та Герцеговини, Грузії та Молдови.
  - Підтвердження прихильності політиці відкритих дверей та визнання **першорядного значення** процесу приєднання до НАТО Фінляндії та Швеції для безпеки євроатлантичного регіону.
  - Підтвердження відданості зобов’язанню щодо досягнення показника у 2 % витрат на оборону з анонсуванням в наступному році ухвалити рішення **збільшити відповідний показник після 2024 р.**